

La guerra del Francès: 200 anys de patriotisme espanyol

El maig del 1808 va començar aquella guerra que la historiografia espanyola ha anomenat 'de la Independència', però que des de Catalunya s'ha conegut sempre per 'guerra del Francès'; un conflicte que, més enllà de manifestar una reacció popular contra l'ocupació francesa, als Països Catalans va comportar la crisi de la societat de l'antic règim.

Des del mes de febrer del 1808, quan les tropes franceses van penetrar en territori català, amb la plena connivència i el suport de les autoritats borbòniques, s'havia anat generant un clima d'aversion als francesos que ben aviat s'adreçà també contra les autoritats espanyoles col·laboracionistes. A Catalunya, especialment, era massa recent l'ocupació francesa dels anys de la Guerra Gran (1793-1795) perquè no es mantingués ben viu el record del que havia representat l'ocupació anterior. Esdeveniments posteriors a la penetració francesa —que es produïa, cal recordar-ho, amb l'objectiu d'anar a ocupar Portugal—, com el motí d'Aranjuez en el qual el rei Carles IV va abdicar a favor del seu fill Ferran (17-18 de març) o la destitució de l'odiat Godoy (19 de març), van servir per a anar generant una enorme expectació popular.

La primera ciutat que es va revoltar als Països Catalans fou València. L'arribada de les notícies sobre la marxa de la família reial de Madrid i de les abdicacions de Baiona —els dos borbons, Carles IV i l'infant Ferran, pare i fill, abdicaren de la corona d'Espanya, la dipositaren a mans de Napoleó i iniciaren un exili daurat— fou l'espurna que provocà que el dia 23 de maig s'engegués un motí popular que els dies subsegüents prengué una

gran virulència. Castelló de la Plana i ciutats com ara Sagorob i Xèrica també van viure esdeveniments d'una violència extraordinària. Al Principat, Lleida fou la primera ciutat que s'alçà contra el francès, el dia 28 de maig, i a començament de juny hi hagué alçaments a Igualada, Manresa i Girona. Barcelona, on el general francès Duhesme havia ocupat la Ciutatella i Montjuïc, i tenia sota control molt ferri la ciutat, en va restar al marge. I només a les illes Balears la resposta de la població fou pacífica, perquè allà no hi havien arribat els francesos.

D'aquesta manera començava un procés històric que ha motivat nombroses interpretacions per part de la historiografia. És cert, per una banda, que es va tractar d'un aixecament popular en contra de l'invasor, i que el rebuig a la presència francesa fou generalitzat. Però no ho és menys que el component popular de la revolta li va donar un caràcter que ben aviat es va concretar en el rebuig a una societat encarcarada, a un sistema de govern i a unes institucions polítiques i socials que els decennis anteriors havien mostrat símptomes clars d'exhauriment.

La formació de les juntes. En vista de la passivitat de les institucions de govern preestablertes —que

en molts casos van manifestar una total inhibició respecte als esdeveniments iniciats el maig del 1808— arreu van començar a proliferar unes noves institucions, tot un seguit de juntes d'àmbit local i provincial que es van posar al capdavant de la lluita popular i van crear unes noves estructures de poder. Políticament, doncs, es vivia una autèntica revolució político-administrativa que sovint ha estat interpretada com un acte clar de sobirania popular, per tal com aquests nous organismes exerciren les funcions de govern al marge de les institucions tradicionals.

A València es va constituir la Junta d'Observació i Defensa de la qual, a més d'antics membres del Reial Acord —l'òrgan de govern oficial del País Valencià fins en aquell moment—, en van formar part també membres designats pels germans Bertran de Lis, que havien dirigit la insurrecció popular. Al Principat es va crear la Junta Superior de Catalunya, que va esdevenir la primera institució d'àmbit específicament català des del 1714, i va actuar com un autèntic govern de Catalunya. A les Illes es va formar a Palma la Junta Suprema de Govern de les Balears i a Menorca, la Junta de Defensa i Govern, autònoma de la mallorquina. Arreu, doncs, van proliferar nous òrgans de govern que es van plantejar d'organitzar la guerra contra els francesos.

És cert que en la immensa majoria de casos la composició de les noves juntes era extraordinàriament conservadora, car integrava l'antiga noblesa, que, amb aquesta actitud, plantava cara a les idees dissolvents de la revolució que portaven els francesos. Els nobles pretenien utilitzar les juntes com a autèntics baluards de la reacció. Però també hi van fer cap sectors de professions liberals que, com es va posar de manifest ben aviat, volien aprofitar la nova situació creada arran de la guerra per portar a terme una

Pintura que mostra uns membres del sometent català que lluitaren a la batalla del Bruc, el 6 de juny del 1808, contra els ocupants francesos.

reforma profunda de la vella societat feudal que permetés l'evolució social i econòmica que frenava l'antic règim. Aquests sectors acabaren defensant la causa del liberalisme a partir de les noves Corts que es van constituir a Cadis el 1810.

En la base popular del moviment, les accions que es dugueren a terme aquells mesos de maig, juny i juliol del 1808 van acabar essent molt més radicals que allò que es plantejava a les juntes. Així doncs, molt sovint els aixecaments contra els francesos es barrejaven amb manifestacions populars que anaven acompanyades d'alliberament de presos, violència contra els representants governamentals, contra els recaptadors d'impostos i els perceptors de càrregues feudals, assalts de fàbriques i dipòsits d'armes, etc. D'aquí ve que una de les víctimes de la violència popular a València, el 27 de maig, fos el baró d'Albalat dels Tarongers, que havia tingut una participació important en la repressió del motí urbà i antisenyorial que s'havia produït a la capital del Túria l'any

1801. A comarques catalanes com ara el Vallès o l'Empordà la força popular també es girà tant contra les autoritats locals com contra els francesos.

Les guerrilles, una forma popular d'enquadrament militar.

Aquest vessant popular es va manifestar també en la forma d'enquadrament militar que va assolir la resistència militar contra els francesos. A Catalunya, especialment, hi hagué una clara negativa popular a enquadrar-se militarment dins l'exèrcit regular i, en canvi, van proliferar formes de resistència específicament catalanes: els miquelets, el sometent o, simplement, la guerrilla, que en aquesta guerra va tenir un desenvolupament més gran que en cap altre moment històric.

Cal destacar el cas de Catalunya, perquè des del 1773, quan Carles III va instaurar el sistema de les quintes a l'estat espanyol, l'oposició catalana al nou enquadrament militar va ser permanent i ja havia provocat més d'un avolot. El fracàs de les crides

successives al reclutament, els anys 1808, 1809 i 1810, va motivar l'organització de partides armades, ideològicament diverses i de procedència diferent, però que van aconseguir la primera victòria contra les tropes napoleòniques els dies 6 i 14 de juny del 1808, a les dues batalles del Bruc. Homes com ara Francesc Milans del Bosch, Joan Clarós, Narcís Gay o lluitadors ocasionals com els guerrillers del Baix Llobregat anomenats *l'Adroguer* o *la Vailet*, formen part d'una autèntica llegenda popular. I al País Valencià, tot i que no van assolir les dimensions del Principat, foren importants les partides que encapçalà a les muntanyes de Castelló el frare Ascensí Nebot o el saguntí Josep Romeu.

Tot plegat, doncs, un moviment contradictori, però que posa de manifest que la guerra del Francès va ser molt més que una guerra que pretenia salvar la *pàtria espanyola* de l'enemic extern.

Pelai Pagès i Blanch